

• Ed BRUBAKER – Sean PHILLIPS: •
Criminal

Bűnös Jellemek

Képregény-
Legendák

• HUBER ZOLTÁN •

A NEO-NOIR KÉPREGÉNYEK ALPMŰVE CENTRAL CITY BŰNÖS ÉLETÉT FELTÉRKÉPEZVE UNIVERZÁLIS EMBERI DRÁMÁKAT TÁR FEL.

A kiábrándult, sötét bűntörténetek a negyvenes évek derekára nemcsak a mozivásznakat, de az amerikai képregényeket is meghódították. Az első, 1942-ben induló *Crime Does Not Pay* realiztikus és erőszakos krimifüzeteiből hamarosan ugyanannyi fogyott, mint a népszerű szuperhősök jóval könnyedebb kalandjaiból. A sikeres receptet követve a kiadók gyorsan felismerték, miként lehet hatékonyan felkelteni az idősebb korosztályok figyelmét. Az évtized végére nemcsak több tucat bűnügyi széria versengett az olvasókért, de a részletgazdagon illusztrált horrorok is gyors virágzásnak indultak.

A bűnképregények (crime comics) aranykorának végül az egyre hangosabb tiltakozás, illetve a képregénykiadók önként vállalt öncenzúrája, az 1954-ben életbe lépett Comics Code Authority vetett véget. Az egy csapásra partvonalra szoruló és később szinte teljesen elfeledett műfaj csak a nyolcvanas-kielencvenes években kerül vissza a fősodorba. Az amerikai képregény művészi és kereskedelmi megújulása a zsáner újrafelfedezését és mai napig tartó reneszánszát is elhozta. A hard-boiled, és a noir nemes hagyományait többek között olyan kulcsfontosságú alkotók gondolták újra, mint Frank Miller (*Sin City*), Brian Azzarello (*100 Bullets*), Brian Michael Bendis (*Torso*).

Ed Brubaker és Sean Phillips zseniális sorozata, a jelenleg is futó *Criminal* nemcsak a vonulat egyik csúcsműve, de a képregények megkerülhetetlen alapvetése is. Az 1966-os születésű Brubaker a kortárs crime comics egyik legnagyobb hatású, már most rendkívül impozáns életművet maga mögött tudó szerzője. Brubaker helyzete ráadá-

sul azért is különleges, mert egyszerre mozog otthonosan a szuperhősök és a földközeli bűnügyek világában. Akár a vezető kiadók legértékesebb karaktereivel, akár saját figuráival dolgozik, történetei az unalomig ismert műfaji sablonokat állítják fejre. A rendszeresen visszatérő alkotótárs, Sean Phillips erőteljes, szikár rajzai pedig tökéletesen passzolnak mindehhez.

Brubaker folyamatosan tágítja a crime comics határait és a zsáner lehetőségeivel, a vonatkozó klisék teherbíráásával kísérletezik. Az amerikai képregény történetében, illetve a tömeg- és szépirodalomban egyaránt jártas alkotó önmagát ponyvairóként definiálja, büszkén hirdetve a képregény sokáig szégyellt és megtagadott gyökereit. Brubaker vonzó márkanév, komoly eladásokat produkáló sikergyáros, markáns stílusú szerző és a zsáner mibenlétéről elmélkedő teoretikus egy személyben. A DC és a Marvel égisze alatt is a saját alkotói világát építette tovább és a bűnképregényekből kiindulva értelmezte újra az ikonikus szuperhősöket. A *Gotham Noir*, a *Batman: A nevető ember (The Man Who Laughs)* vagy az *Amerika Kapitány: A tél katonája (Captain America: The Winter Soldier)* füzetei gond nélkül párhuzamba állíthatók a függetlenként írt történeteivel.

Brubaker írói módszerének lényege, hogy a műfaj elmaradhatatlan irodalmi-, filmes- és képregényes sémáit mindig valami váratlan minőséggel frissíti fel. A *Fatale* például a femme fatale központi figuráját a lovercrafti horror jellegzetes motívumaival fűszerezi, a *Sleeper* a neo-noir és a science-fiction, a *Kill or be killed* pedig a bérgyilkos-sztorik és a fantasztikum elemeit keveri. Brubaker eközben tudatosan reagál

is a médiumra és maximálisan kiaknázza a képregényes elbeszélői formában rejlő lehetőségeket. A klasszikus film noir előtt fejet hajtó *The Fade Out* emlékeztetkiesésben szenvedő hollywoodi forgatókönyvírója pontosan olyan helyzetben van, mint Brubaker, hiszen mindkettőjüknek lépcsőről-lépcsőre, apróbb darabkákból kell összeállítaniuk a teljes történetet.

Főműve, a jelenleg is futó *Criminal* egyszerre összegzi és gondolja tovább a crime comics szerteágazó hagyományait. A 2006-ban indult és időről-időre újabb epizódokkal bővülő képregényfolyam a képzeletbeli Central City utcáin játszódik és számtalan önálló figurát és történetet fog össze. A realiztikusan ábrázolt, jelenkori amerikai nagyvárosban a bűnügyi zsáner ismerős történetei és típusfigurái bukkannak fel, de az író mindig kiszámíthatatlan irányokba kormányozza őket. Ebben a szabadon formálható tükörvilágban Brubaker kedvére kísérletezhet a műfaji örökséggel. Hol egyetlen füzetben mesél el egy sztorit, hol fél tucat epizódon keresztül. Az egyes szálok néhol érintik vagy akár keresztezik is egymást, máskor pedig egy-egy figura múltjába pillanthatunk be. Brubaker a jól strukturált, takarékos történetek, a tömör mondatok és erőteljes párbeszéd-mestere. Nála nincsenek kötelező akciójelenetek, sebezhetetlen hősök vagy váratlanul előhúzott képességek. A kirobbanó erőszak sosem öncélú, ahogyan a káromkodások és csendek is a helyükön vannak. Mivel itt mindent az elbeszélések belső logikája irányít, az elkerülhetetlen események gyakran sokkolják az olvasót.

A *Criminal* önállóan is kerek egész történetei impozáns karaktertanulmá-

nyok. Brubaker mindig a hőseiből indul ki és egy-egy aprólékosan kidolgozott figura köré építi az egyes íveket. Szereplői gyakran fizikailag vagy mentálisan sérültek és nyilvánvalóan szeretetre éhesek. A hideg álarc, a bűnözői karrier ellenére hősei képtelenek kézbe venni a saját sorsukat. Újra és újra a rossz utat választják és még ha tudják is, hogy helytelen döntéseket hoznak, egyszerűen képtelenek máshogyan cselekedni. Az összeomlásuk elkerülhetetlen, mert nem tudnak és nem is akarnak megváltozni.

Brubaker az elmesélt bűntényeken keresztül súlyos emberi drámákat tár fel. Előszeretettel használ harmadik személyű narrációt és rendre váratlan visszaemlékezéseket ékel a cselekménybe. A *Criminal* nemcsak a noir látásmódját és hangulatát, de az egzisztencialista témáit is átveszi. Bár a karakterek nem feltétlenül buknek el, az újra és újra elkövetett hibáik, ha lehet még tragiku-

sabbak. Ha súlyos dolgokat tesznek is, az olvasó azonnal képes azonosulni velük, hisz Brubaker nagy mélységben és összetettségben ábrázolja őket. A dilemmáik és félelmeik, az útkereséseik és tévedéseik nagyon is ismerősek a számunkra.

A tisztult bűnözők világát személyes érintettsége miatt is ismerő, exdrogfüggő Brubaker arra használja a műfajt, hogy segítségével az emberi gyarlóságokról beszéljen. Central City betondzsungelében nem találkozunk kertvárosi polgárokkal vagy elhivatott rendőrökkel. A bűnözők zárt, szigorú szabályok szerint működő alvilágában minden döntésnek súlyos következményei vannak. A *Criminal* labirintusában természetesen minden kicsit elrajzolt, de csakis azért, mert az író a körülmények hálójában vergődő ember kitörési kísérletei és az elkerülhetetlen tragédia fenséges katarzisa érdeklik. Brubaker elbeszélői fogásai egyszerre

idéznek az ógörög sorsdrámák sűrű sodrását és Shakespeare óramű pontosságú, mérnöki pontossággal szerkesztett dramaturgiáját.

Az elsőrangú irodalmi anyagot Sean Phillips csodálatos rajzai keltik életre. A két alkotó már Brubaker első nagy sikere, a *Scene of the Crime* óta rendszeresen együtt dolgozik és láthatóan tökéletesen értik egymást. Phillips a műfajt és Brubaker írói hangnemét is pontosan érzi, azaz nemcsak hatékonyan szolgálja, de újabb rétegekkel gazdagítja a történeteket. A fények és árnyékok invenciózus használata, az erős, durva vonalak, a szinte tapintható karcos textúrák hatékonyan öntik érzéki formákba Central City kíméletlen világát. Phillips rajzai visszanyúlnak a noir vizuális megoldásaihoz, mégis egy azonnal felismerhető, csak rá jellemző stílust képviselnek. Feszés ritmusban adagolt képkockái egyszerre tűnnek stilizálnak és valóságosnak, szinte észrevétlenül teremtve meg a *Criminal* jellegzetes atmoszféráját.

Phillips szűk tereket, ferde beállításokat, meglepő nézőpontokat használ. Egyetlen kockába gyakran egyetlen szereplőt komponál és előszeretettel keretezi őket. A figurák magányát és elveszettségét a mellettük hagyott terek, az egysíkú felületek is kihangsúlyozzák. Az arckifejezések és mozdulataik erőteljesek, a karakterek sokszor szinte belefagynak a megváltoztathatatlan tünő pillanatokba. A *Criminal* oldalait lapozgatva szinte érezzük magunk körül a várost, halljuk a zajokat és önkéntelenül összerándul a gyomrunk a vér láttán. Val Staples és Elizabeth Breitweiser mosott színei, a sápadt fények és a régi neonokat idéző kontrasztos paletta mind-mind remekül passzolnak a képregény sötét, kiábrándult hangulatához. A legfrissebb füzeteket pedig Phillips fia, Jacob színezi, jóval élénkebb tónusokkal varázsolva poposabbá a változatlanul lenyűgöző rajzokat.

A nyitó történetív, a *Coward* azt vizsgálja, mint jelent egy rideg, kemény világban felvállalni önmagunkat. A cím nyilvánvalóan szarkasztikus, hiszen a szívünkre

„Vágyaikért mindent kockáztatnak”

(Ed Brubaker – Sean Phillips: *Criminal* – Coward)

hallgatni vagy közel engedni magunkhoz valakit sokkal kockázatosabb, azaz alapvetően bátrabb választás. A megdöbbentő fordulatokkal operáló heist sztoriból ennél többet vétek elárulni, annál is inkább, mert Brubaker itt is egy unalomig ismert alapfigurából farag elentmondásos drámai hőst. A *Criminal* epizódjai címszavakban összefoglalva mintha a legfontosabb műfaji kliséket írják körül. A *Lawless* bosszútörténete egy bérgyilkosnak állt háborús veterán egyik megbízását követi, valahol *A játéknak vége* (*Point Blank*, 1967) és az *Öld meg Cartert!* (*Get Carter*, 1971) nyomvonalán. A *Bad Night* egy baleset emléktől szabadulni képtelen hamisító, egy korrupt rendőr és a testét fegyverként használó nő szorosan egymásba fonódó története, míg a *The Sinners* egy bandaháború brutális epizódját a már említett bérgyilkos szemszögéből követi.

Central City alvilágát néhány család irányítja, akik egy Undertow nevű bárban bonyolítják az ügyeiket. A *Criminal* szereplői ezért gyakran egymásba futnak, véletlenül interakcióba lépnek egymással vagy akár együtt is dolgoznak. Brubaker zseniálisan használja az összeérő szálak elbeszélői lehetőségeit. Aki az egyik történetben sima mellékszereplő volt vagy csak néhány pillanatra feltűnt a háttérben, a következő sztoriban főszereplővé lép elő. Egy-egy elejtett mondat vagy látszólag jelentéktelen epizód ké-

sőbb kulcsfontosságú lehet, az egyes bűntények között váratlan összefüggések bukkannak fel. Korábban nem sejtett motivációk, nem ismert háttértörténetek buknak felszínre. Az egyes sztorik így nemcsak a karaktereket árnyalják, de váratlan fordulatokkal, új nézőpontokkal gazdagítják a későbbi sorsukat. Ennek ellenére a *Criminal* bármilyen sorrendben olvasható, hiszen az epizódok között minimális a folytonosság és kölcsönösen egészítik ki egymást.

A *Criminal* magyarul sajnos még nem elérhető, de angolul számos különféle kiadásban hozzáférhető. Bár a sztorikat két impozáns könyvben összegző *Deluxe* már nehezen beszerezhető, a hét gyűjteményes kötet, különösen az újrakiadások folyamatosan kaphatóak. A legjobban persze akkor járunk, ha az eredeti füzeteket olvassuk, ezek végén ugyanis a bűnügyi zsáner elemző eszszék is helyet kaptak. A huszonhat képregény mellett nemrég két önálló, az eddigiekhez csak lazábban kapcsolódó történet is megjelent, illetve Brubaker és Phillips egy újabb sorozatba is belekezdett. A *Criminal* tehát folyamatosan bővül és a szeriának szerencséjére még távolról sem látszik a vége.

Central City fokozatosan kirajzolódó, egyre szélesebb tablója az ötvenes évektől napjainkig követi a központi

„A csendek is helyükön vannak”

(Ed Brubaker – Sean Phillips: *Criminal – The Sinner*)

figurák sorsát. A *Criminal* univerzumépítése nem szimpla olvasókényeztetés, hanem az alkotói stratégia szerves része. Az egymás életét akarva-akaratlanul befolyásoló szereplők

egyrészt arra világítanak rá, hogy bármennyire is kerek egész egy epizód, zárt történetek valójában sohasem léteznek. Hőseink próbálnak helyesen dönteni és a jó irányba haladni, de közben egyre kilátástalanabb helyzetbe sodorják magukat. A folyamatosan bővülő panorama azonban egyre nyilvánvalóbbá teszi, hogy valójában sosem voltak választásai. Akár tudják, akár nem, de a rajtuk kívül álló események jó előre megpecsételték a sorsukat. *Criminal* a *Drót* (*The Wire*) vagy a *Breaking Bad* fatalista világaival rokon, ahol a heroikus kitörési kísérletek törvényszerű kudarca vannak ítéelve.

A *Criminal* hitelesnek tűnő karakterei nem profi bűnözők, hanem elkéseredett, dühös, magányos emberek. Akár kilátástalan helyzetben vannak, akár a múltjuk vagy a lelkismeretük elől menekülnek, a saját démonaikkal küzdenek. A vágyaikért mindent kockára tesznek, a cselekményben felbukkanó rejtélyek és fordulatok, a kibontakozó sötét bűntények az ő ellentmondásos, mélyen emberi jellemvonásaikat tükrözik. Ed Brubaker így legalább annyira Dosztojevszkij és Kafka, mint Raymond Chandler és Jim Thompson örököse. •